

Adaptiivinen ja agenttiivinen hahmotus

Jyrki Reunamo

Helsingin yliopisto

Soveltavan kasvatustieteen laitos

Lastentarhanopettajan koulutus

Siltavuorenpenger 20 M PL 9

00014 Helsingin yliopisto

jyrki.reunamo@helsinki.fi

<http://www.helsinki.fi/~reunamo>

Abstrakti

Tutkimuksen tarkoituksena on kehittää teoriaa ja tutkimusmenetelmiä, jotka lähentäisivät hegeliläistä (Fröbel, dialektiikka) traditiota piaget'laiseen (konstruktivismi) traditioon.

Lasten hahmotusta ja toimintaa arvioidaan adaptaation ja agenssin (lasten näkemys ympäristön muuttumisesta) jatkumoilla. Pääasialliset tutkimusmenetelmät olivat lasten observointi ja haastattelu. Kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen ote kulkevat rinta rinnan.

Tutkimustuloksia tarkastellaan lasten hahmotuksen ja tilanteiden muuttumisen välisten yhteyksien osalta esimerkkinä tilanne, jossa rikotaan sääntöjä. Tulosten mukaan sekä

adaptiivinen että agentiivinen hahmotus ovat yhteydessä tilanteiden kehitykseen, mutta myös vetäytyvä ja mukautuva hahmotus muokkaavat toiminnan ehtoja. Lasten

hahmotuksella on yhteys myös aikuisten toimintatapaan. Tutkimus antaa välineitä lasten ja ympäristön välisen vuorovaikutussuhteen muuttumisen tarkasteluun. Tässä

tutkimuksessa vain toisiaan muuttavia ilmiöitä voidaan viime kädessä havaita, mikä antaa mielenkiintoisia näkökulmia oppimisen ja orientaation käsitteille.

Asiasanat: Adaptaatio, agenssi, lasten orientaatio.

Abstract

The purpose of the study is to develop theory and methods, which could unite the Hegelian (Fröbel, dialectics) tradition with the Piagetian (constructivism) tradition. Children's perception and action are evaluated with the continuums of adaptation and agency (the relation of children's perception to environmental change). The main research methods used were observation and interviewing of children. The results are analyzed as relations between children's perceptions and environmental change. The perspective deviates from the developmental tradition, as the impact of children's age is controlled. Not only agentive perception is related to the development of events, but also exclusive and adjusting perceptions seem to alter the conditions of the situations. Children's perceptions are also directly related to the changes in adults' actions. The research gives tools for the inspection of the changing relationships between children's perceptions and their environment. In this research only relationships that alter each other can be perceived, which has interesting consequences for the concepts of learning and orientation.

Keywords: Adaptation, agency, children's orientation.

Adaptiivinen ja agenttiivinen hahmotus

Suomalaisen varhaiskasvatuksen perinteeseen kuuluu Fröbeliin ja myös Hegeliin liittyvä näkemys lapsen hahmotuksen merkityksestä lapsen oman kehityksen ja ympäristön muokkaajana. Varhaiskasvatuksen perintömme viittaa lapsen havaitsemisen todellisuutta muokkaavaan luonteeseen. Fröbel korosti – ei suinkaan lapsen adaptaatiota – vaan ihmisen taipumusta kehittyä omien edellytystensä mukaiseksi. Fröbelin mukaan ihminen, jolla on ymmärrys omasta potentiaalistaan ja rajoituksistaan, pystyy tarkoituksellisesti, rationaalisesti ja tieteellisesti osallistumaan muutosprosessiin (vrt. Curtis & Boulton 1958, 352-391). Lapsen näkemykset siis vaikuttavat ympäristön muotoutumiseen. Koulun puolella Hegelin traditio on ohuempi, mutta koulunkin osalta esimerkiksi Peltonen on tarkastellut lasta todellisuuden tahdonalaisena tuottajana (vrt. Peltonen 1988, 39). Hegelin mallissa todellisuus on tulossa joksikin, todellisuus paljastuu tapahtumien edetessä. Lapsi omalla näkemyksellään osallistuu tämän todellisuuden määrittymiseen.

On mielenkiintoista, että sekä Fröbel että Piaget ovat saaneet vaikutteita näkemyksiinsä luonnon evoluutiosta. Fröbelin näkemyksen mukaan elämä on evoluutioon perustuva prosessi, ja kasvatus rikastaa tätä evoluutiota. Ihminen voi saada yhä näkemyksellisemmän otteen omasta evoluutiostaan ja näin näkemyksestä voi tulla kehityksellinen osatekijä itsestäänkin (vrt. Curtis & Boulton 1958, 374-375). Piaget oli alun perin biologi ja hänenkin käsityksiään väritti vahvasti evoluutioteoria (vrt. Donaldson 1983, 151-153). Lajit ja yksilöt kehittyvät adaptoituessaan ympäristöön aktiivisen itsesäätelävän prosessin kautta. Piaget'n evoluutiomalli ei huomioi ympäristön muuttumista, vaan keskittyy lajien ja yksilöiden muuttumiseen. Piaget'n omaksuman darwinilaisen lajin kehitykseen keskittyvän evoluutioteorian lisäksi on vähitellen

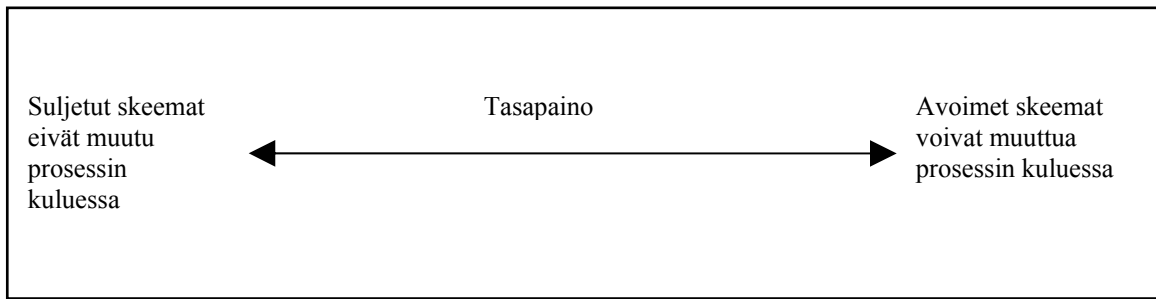
näkökulma laajentunut ympäristön ja organismin välisen suhteen muutosta koskevaksi tutkimukseksi (vrt. esim. Costall 1986, 11). Kun ekosysteemissä laji muuttuu toiseksi, myös vuorovaikutussuhde ympäristöön muuttuu. Ekosysteemi muuttuu sen osatekijöiden muuttuessa. Fröbelin evoluutiokäsitys 1800-luvun alusta osoittautuu Piaget'n käsitystä modernimmaksi. Käsillä olevassa tutkimuksessa pyritään yhdistämään Fröbelin (Hegel, dialektiikka) ja Piaget'n (strukkturalismi, adaptaatio) käsitykset muutoksesta.

Lasten tapaa hahmottaa päiväkodin tilanteita tarkastellaan tässä raportissa kahdesta näkökulmasta. Ensimmäinen näkökulma liittyy Piaget'n (vrt. Piaget & Inhelder 1977) ideaan tasapainosta (equilibration) ja mukautumisesta (adaptaatiosta). Toinen näkökulma on lasten agenssi, jolla tarkoitan lasten toiminnan vaikutusta käsillä olevien ilmiöiden muuttumiseen. Koska tarkastelu liittyy lasten näkemyksiin, agenssin hahmottaminen tarkoittaa lasten hahmottamaa tilanteiden muutospotentialiaa.

Adaptaatio

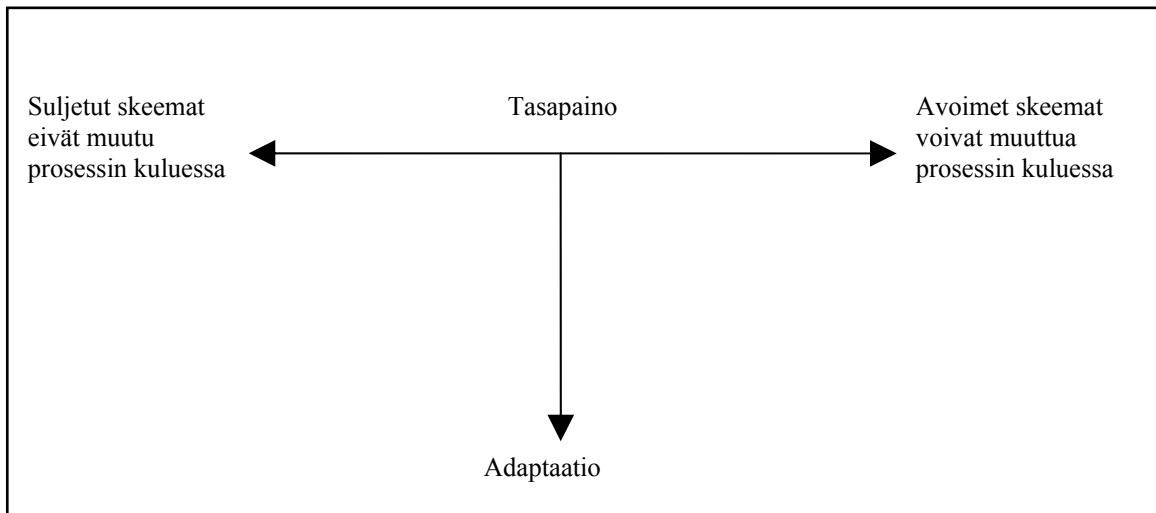
Piaget'n mukaan organismi kohtaa uusia kokemuksia ja tapahtumia ja pyrkii sulauttamaan nämä olemassa oleviin kognitiivisiin rakenteisiin tai mukauttamaan kognitiiviset rakenteensa uuteen informaatioon. Kognitiiviset rakenteiden – tai skeemojen muutokset perustuvat kokemuksiin, uskomuksiin, sosio-kulttuuralliseen historiaan ja aikaisempiin havaintoihin. Piaget'n mukaan lapset muokkaavat tietorakenteitaan saadakseen omat tietorakenteensa ja kokemuksensa vastaamaan paremmin toisiaan. Kasvu ja kehitys edellyttävät eroa tai ”epätasapainoa” sen välillä, minkä lapsi uskoo olevan totta ja sen välillä, mitä todellisuudesta kokemuksen kautta paljastuu. Assimilaation aikana lasten skeemat (tietorakenteet) eivät muutu. Akkomodaatiota taas tapahtuu kun nykyisiä tapahtumia ei voida sulauttaa olemassa oleviin tietorakenteisiin.

Kun lapset kohtaavat jotakin uutta, kokemus täytyy joko sulauttaa olemassa olevaan skeemaan, tai kehittää skeemoihin uusia aineksia, joka taas johtaa kognitiivisten rakenteiden uudelleen järjestäytymiseen. Akkomodaatiossa lasten skeemat ovat avoimia; ne voivat muuttua lasten kokemusten ja vuorovaikutuksen aikana. Piaget'n tasapainoa (Equilibrium) voidaan kuvata akkomodaation ja assimilaation välisellä dynamiikalla kuvion 1 tapaan.

Kuvio 1 Tasapaino (Equilibrium) on suljettujen ja avointen tietorakenteiden dynaaminen suhde

Kun skeemat ovat suljettuja, lasten näkemykset eivät muutu tapahtumien edetessä. Suljetut skeemat sopivat samaan rakenteeseen ennen ja jälkeen prosessin. Avoimet skeemat sisältävät orientaation ympäristöön. Kun skeema on avoin jollekin ympäristön elementille, tällä elementillä voi olla vaikutusta skeemaan, se voi muuttua. Assimilaatio ja akkomodaatio yhdessä muodostavat adaptaatioprosessin, joka viittaa lapsen kykyyn sopeutua paremmin ympäristöön kehityksen kuluessa. Lapsi muuttuu vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Adaptaatiossa lapsi kehittyy yhä paremmin ympäristön vaatimuksiin sopeutuvaksi. Kun lapsen skeemat ovat riittämättömiä, hänen on jossakin vaiheessa avattava skeemojaan ja muutettava ja organisoitava niitä uudella tavalla. Tämä adaptiivinen prosessi on esitetty kuviossa 2.

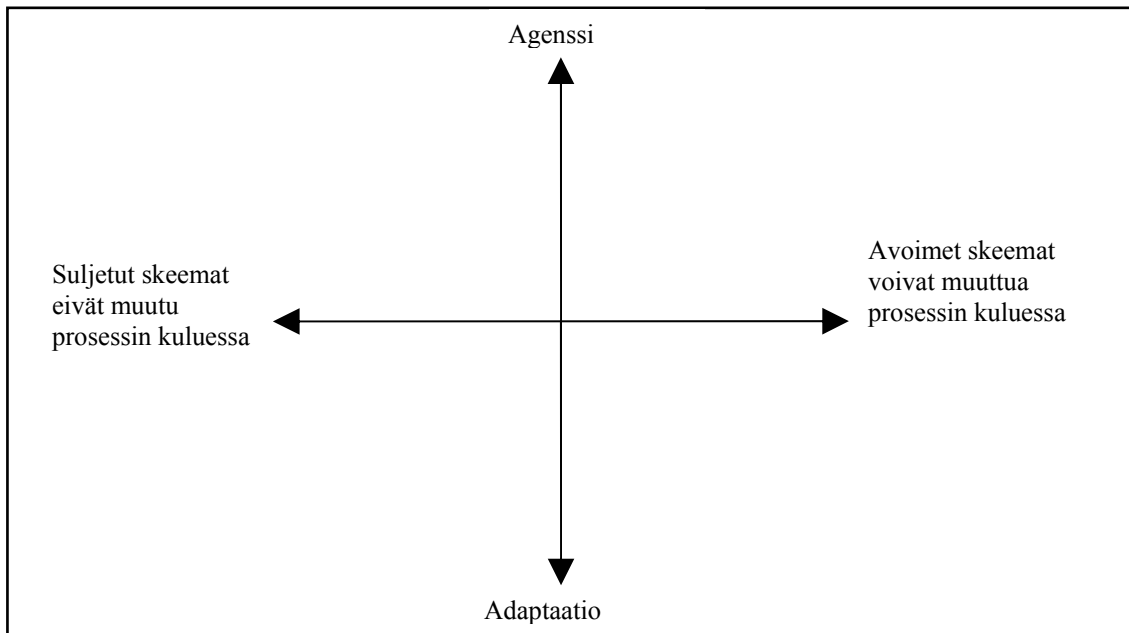
Kuvio 2 Lapsen vuorovaikutus ympäristönsä kanssa nähdään lapsen adaptaationa

Agenssi

Lasten toiminnan ja näkemysten ympäristöä muuttava luonteesta on keskusteltu jo pitkään (vrt. esim. Reunamo 1988 [luettavissa osoitteessa <http://www.helsinki.fi/~reunamo/article/piaget.htm>], Reunamo 1989 [luettavissa osoitteessa http://www.helsinki.fi/~reunamo/article/kuka_om.htm]; Alanen & Bardy 1990). Varhaiskasvatuksessa lasten vaikutus ympäristöön lienee nykyisin yleisesti tunnustettu (vrt. esim. Hujala, Parrila, Lindberg, Nivala, Tauriainen ja Vartiainen 1999). Lehtinen (2000) on tutkinut ja kuvannut laajasti lasten toimintaa ja sen yhteyttä päiväkodin sosiaalisten järjestysten rakentumiseen. Myös Kinoksen (2002, 119-132) mukaan yhdessä toimiessaan lapset tuottavat sellaista uutta osaamista, josta tulee myös kunkin lapsen omaa osaamista. Hytösen laaja kyselytutkimus helsinkiläisten esiopetusta antavien opettajien kasvatusteoriasta viittaa siihen, että myös käytännön toteutusta värittää vahvasti lapsen näkökulman huomioiminen (Hytönen 2004, 5-6). Tällainen lasten omaehtoisuuden korostaminen lienee ominaista suomalaiselle kasvatusilmastolle laajemminkin. Ojalan (1999, 422) mukaan suomalaiselle kasvatuskontekstille (verrattuna Irlantiin) on ominaista omatoimisuuden ja sosiaalisten taitojen korostaminen, ei niinkään esiakateemiset taidot. Kansainvälisestä keskustelusta voidaan mainita esimerkiksi James & Prout (1997, 4-5), Solberg (1997, 126-127) ja Corsaro (1997).

Kuten Cooney & Selman (1980) huomauttavat, lasten konstruktioilla on yhteys lasten sosiaaliseen käyttäytymiseen. Lasten näkemykset ovat olennainen osa sosiaalisten tapahtumien muotoutumista. Meidän on syytä täydentää Piaget'n adaptaatiomallia huomioimalla konstruktioiden ympäristöä muokkaava vaikutus. Lapsen näkemysten vaikutuksesta myös ympäristö voi muuttua. Lapsen näkemystä ympäristöön

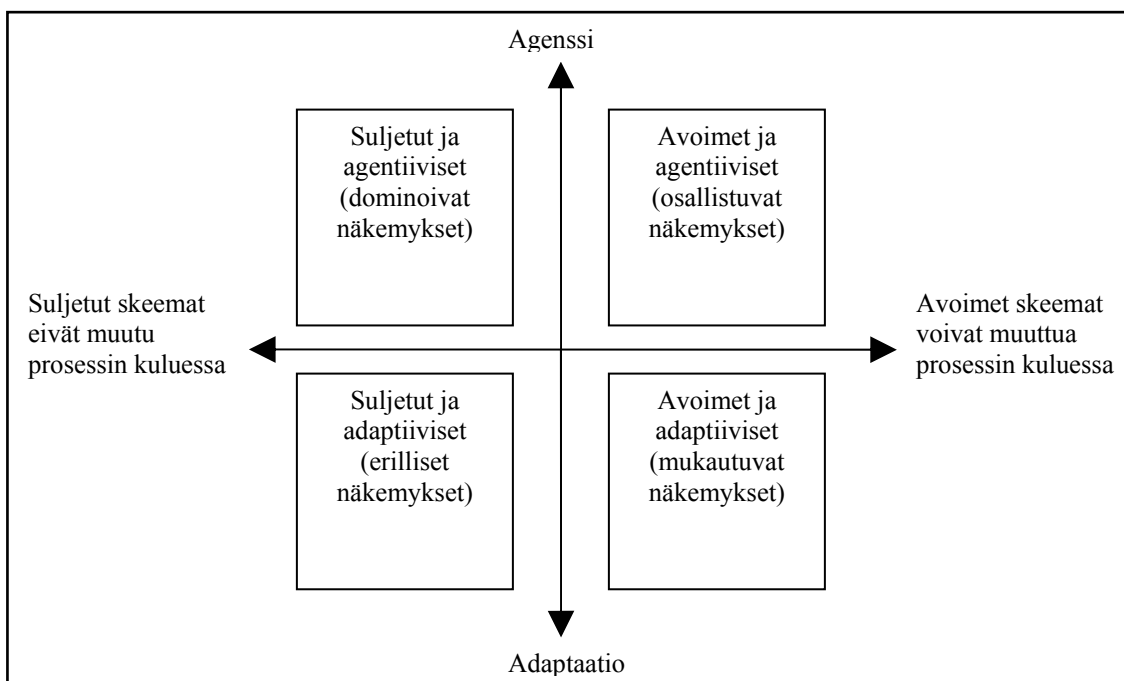
vaikuttamisesta kutsutaan tässä tutkimuksessa agenssin hahmottamiseksi. Saadaksemme tutkimuksen orientaatioon mukaan lasten mahdollisesti hahmottaman agenssin – tilanteen ehtojen mahdollisen muutoksen – meidän täytyy täydentää kuviota 2.

Kuvio 3 Lasten näkemysten adaptiivinen ja agenttiivinen luonne

Lasten mielikuvat ja muutos

Piaget'ta kiinnostaa lapsen skeemojen kehitys prosessin kuluessa. Tässä tutkimuksessa lapsille esitettyjen tilanteiden ja lasten vastausten ero ei heijasta lasten puutteellista kykyä adaptoitua, vaan ne kuvaavat lasten mielikuvien dynaamista luonnetta. Koska lapsi on myös tapahtumien muutosagentti, hänellä lienee näihin muutoksiin liittyviä mielikuviakin. Lasten skeemat saattavat sisältää annettujen ehtojen muuttumiseen liittyviä käsityksiä. Kaikki annetuista ehdoista poikkeavat näkemykset eivät ole virheellisiä, vaan lasten mielikuvilla saattaa olla ympäristöä muuttava luonne. Perinteinen konstrukttiivinen malli, jossa tarkastellaan lasten käsitysten kehittymistä, on käännetty ylösalaisin: Tarkastelun kohteena on lasten mielikuvien yhteys käyttäytymisen ja ympäristön muuttumiseen. Empiriassa lasten iän vaikutus tuloksiin on kontrolloitu.

Lasten mielikuvia tarkastellaan tässä tutkimuksessa kuvion 3 mukaisesti suhteessa niiden sijaintiin kahdella jatkumolla, nimittäin mielikuvien avoimuuden ja niiden sisältämän agenssin perusteella. Kahden jatkumon perusteella voidaan lasten näkemykset jakaa edelleen neljään ryhmään, kuten on tehty kuviossa 4.

Kuvio 4 Lasten näkemysten jaottelu niiden sisältämän avoimuuden ja agenssin perusteella

Ensinnäkin lasten mielikuvat voivat olla samaan aikaan sekä adaptiivisia että avoimia (mukautuvia), eli lasten mielikuvat eivät sisällä heille esitettyihin ehtoihin liittyviä muutoksia, mutta lapsi huomioi mielikuvassaan hänelle esitettyt ehdot ja ne saattavat muuttaa lapsen mielikuvia tai hahmotettua toimintamallia. Toiseksi lasten mielikuvat saattavat olla samaan aikaan sekä avoimia että agenttiivisia (osallistuvia), eli lasten mielikuvissa otetaan huomioon heille esitetyn toiminnan ehdot, mutta lasten mielikuvat sisältävät silti näitä ehtoja muuttavia aineksia. Kolmanneksi lasten mielikuvat voivat olla suljettuja ja agenttiivisia (dominoivia), eli lapset eivät anna esitettyjen ehtojen vaikuttaa omiin mielikuvuihinsa, mutta hahmottavat silti muuttavansa heille esitettyä tilannetta. Neljänneksi lasten mielikuvat voivat olla suljettuja ja adaptiivisia (erillisiä), eli lasten mielikuvat eivät liity heille esitettyihin tilanteiden ehtoihin, mutta toisaalta lasten mielikuvat eivät myöskään sisällä tilanteiden ehtoja muuttavaa ainesta.

Tutkimuksen suorittaminen

Tutkimus tehtiin neljässä helsinkiläisessä satunnaisesti valitussa päiväkodissa.

Tutkimuksessa oli mukana 73 lasta, joiden ikä vaihteli kolmesta seitsemään vuoteen.

Lasten tilanteisiin liittyvää orientaatiota selvitettiin haastattelulla. Lapsia myös

havainnoitiin ja päiväkodin henkilökunta ja vanhemmat arvioivat lasten toimintaa.

Raportin suppeudesta johtuen ei tutkimusmenetelmien tarkempi kuvailu ole tässä yhteydessä mahdollista, vaikka se onkin tarpeellista tulosten pätevyyden arvioimiseksi.

Tutkimuksen mittareihin ja käytännön suorittamiseen voi perehtyä tarkemmin osoitteessa

<http://www.helsinki.fi/~reunamo/tutkimus/tutk98/lahtok/siskehys.htm>. Lapsille esitettiin

viisitoista kysymystä, jotka on esitelty taulukossa 1. Kaikkiaan lasten vastauksia kertyi

1005. Kaikki viisitoista tilannetta luokiteltiin saman periaatteen mukaan, joka teki

luokittelusta osin keinotekoista ja kaavamaista, mutta samalla luokittelun ja teorian

yleistettävyyks parani. Kaavamainen vastausten luokittelu aiheutti silti erilaisia tulkintoja

eri tilanteissa. Lisäksi joidenkin vastausten tarkoitus voi olla väärin ymmärretty, lapsi ei

ole kertonut omaa näkemystään tai lapsi on jostain syystä antanut omasta

näkemyksestään poikkeavan vaikutelman.

Yleinen vaikutelma haastattelussa oli, että lapset olivat erittäin motivoituneita

vastaajia ja vastasivat yleensä kysymyksiin nopeasti ja selkeästi. Rohkaisen lukijaa

kokeilemaan taulukon 1 kysymyksiä lasten kanssa. Kysymykset valittiin esitestausten

jälkeen sen perusteella, millaisia asioita lapset pitävät tärkeinä päiväkodissa.

Taulukko 1 Lapsille esitetyt kysymykset

1. Ajatellaan että olet leikkimässä ja että <u>jollain toisella onkin juuri se tavara jonka itse haluaisit?</u> Mitä teet?
2. Mitä sinä sitten teet kun olet leikkimässä ja <u>joku tulee häiritsemään sinua ja keskeyttämään sun leikkiä?</u>
3. Ajatellaan että olet leikkimässä jonkun kanssa ja <u>toinen haluaakin vaihtaa leikkiä.</u> Mitä sinä teet?
4. Mitäs sitten jos <u>kaveri ei suostukaan leikkimään sun kanssa?</u> Mitä teet?
5. Ajatellaan semmosta tilannetta että <u>joku tulee kiusaamaan sinua.</u> Mitä sinä sitten teet?
6. Kun tulee semmoinen tilanne että <u>aikuinen tulee keskeyttämään ja lopettamaan sun leikkiä</u> niin mitä sinä sitten teet?
7. Ajatellaan että olet leikkimässä kaverin kanssa ja sinä haluaisitkin jo vaihtaa leikkiä mutta <u>kaveri ei.</u> Mitä sinä teet?
8. Mitäs sitten jos päiväkodissa käy niin, että <u>aikuinen ei suostu leikkimään sun kanssa.</u> Mitä teet?
9. Ajatellaan että olet pelaamassa peliä jonkun kanssa ja <u>toinen ei noudata pelin sääntöjä.</u> Mitä sitten teet?
10. Mitäs sitten jos olet juuri tekemässä jotain tärkeää työtä ja <u>joku tulee häiritsemään sinua,</u> niin mitä teet?
11. Ajattele sellaista tilannetta että työsi menee pilalle ja <u>sinä epäonnistut.</u> Mitä sinä teet silloin?
12. Mitä sinä teet jos <u>joku vie sulta sun tavarasi?</u>
13. Ajattele että päiväkodissa <u>aikuinen hermostuu sinuun ja moittii sua.</u> Mitä sinä sitten teet?
14. Päiväkodista ei saa lähteä yksin kotiin kesken päivän mutta <u>sinä haluaisit jo kotiin.</u> Mitä sinä sitten teet?
15. Mitäs jos sinä <u>jääät päiväkodissa muitten keskellä yksin?</u> Mitä teet?

(Toiminnan ehto, johon luokitus perustuu, on alleviivattu)

Lasten vastaukset kaikkiin kysymyksiin ryhmiteltiin kolmeen luokkaan:

1. Lapsi kuvaa/ei kuvaa toiminnallaan muuttavansa hänelle esitettyä ehtoa (ehto alleviivattu taulukossa)
2. Lapsi kiinnittää/ei kiinnitä kuvauksensa hänelle esitettyyn ehtoon (suljettu-avoin dimensio)
3. Lapsen vastaus on epäselvä, epätietoinen tai sitä ei pystytä luokittelemaan.

Haastattelun lisäksi lasten toiminnasta tehtiin yhteensä 1678 havaintoa systemaattisella otannalla. Lisäksi tulosten tulkinnan helpottamiseksi kerättiin päiväkotien henkilökunnalta ja lasten vanhemmilta arviot lasten toiminnasta. Lapsia kuvaaviksi muuttujiksi tulivat siten observoinnista lasten prosenttiosuudet eri toiminnoista, eri vastaustyyppien luokitus ja yhteenlaskettu määrä sekä aikuisten arviot lapsista. Näin voitiin yhdistää lasten toiminta ja lapsen hahmottaminen samaan lapsen orientaatiota kuvaavaan matriisiin. Toinen tapa yhdistää data oli liittää lapsia koskeva data kunkin havainnon yhteyteen. Observoinnissa eräs havainnoitava muuttuja oli lapsen lähin lapsikontakti. Lapsikontakti löytyi 764 kertaa. Analyysivaiheessa lähikontaktin data liitettiin kyseiseen havaintoon, jolloin saatiin esiin lasten toveriorientaatioon liittyviä tekijöitä. Nämä korrelaatiot erottuvat suuremmasta numeruksesta (N), sillä korrelaatiot lasketaan niissä kustakin havainnosta, ei kustakin lapsesta.

Tässä raportissa on kuvattu kaikki esimerkkitalanteen hahmotukseen liittyvät merkitsevät korrelaatiot. Lapsikontaktiin liittyvissä korrelaatioissa (korkea numerus) mukana ovat yli .25 suuruiset korrelaatiot. Tällä järjestelyllä pyritään varmistamaan, ettei tutkija valitse vain itselleen mieleisiä tuloksia. Korrelaatiot ovat parittaisia osittaiskorrelaatioita. Jotta lasten ikä ja sukupuoli eivät väliin tulevana muuttujina

vääristäisi korrelaatioita, on osittaiskorrelaatioista sukupuolen ja lasten iän osuus on poistettu. Koska korrelaatioita on runsaasti, ei jokaisen korrelaation merkitsevyyteen voi luottaa, sillä sattuman osuus kasvaa nopeasti useamman korrelaation yhtäaikaisen käsittelyn seurauksena. Toisaalta riippumattomien mittarien ja toisiaan tukevien korrelaatioiden antama yhtenäinen kuva antaa lisäuskottavuutta: Jos tulokset antavat selkeän kuvan, kokonaisuus ei johdu sattumasta. Korrelaatiolistoja on syytä arvioida lasten hahmotukseen liittyvinä faktoreina. Suurin osa muuttujista on oikealle vinoja, sisältäen usein normaalijakauman oletukseen verrattuna enemmän suuria arvoja. Tämä aiheuttaa suurempia arvoja saavien tapausten ylikorostumisen korrelaatioiden määrittämisessä.

Lasten suhtautuminen pelin sääntöjen rikkomiseen

Seuraavassa on esimerkkinä kuvattu lasten vastaukset yhteen kysymykseen. Vastauksia on vain 67, koska joiltakin vanhemmilta ei saatu lupaa haastatteluun tai lapsi oli niin paljon poissa, että haastattelua ei tutkimuksen aikana voitu suorittaa. Vastaukset luokiteltiin siten, että vastaukset olivat satunnaisessa järjestyksessä ja tilanteissa esitetyt nimet oli muutettu, joten luokitteluihin vaikutti vain lasten vastausstrategia, ei lapsen persoona tai toiminta.

Taulukko 2 Ajatellaan että olet pelaamassa peliä jonkun kanssa ja toinen ei noudata pelin sääntöjä. Mitä sitten teet? Lasten kaikki vastaukset

• Teen mitä se sanoo (joka ei noudata sääntöjä) (ei ole väliä) • Sanon opelle • Otetaan vaikka ilman sääntöjä • On. Voi kertoa opelle • Ei. En tiä Mennä pois • Meen pelaa sen kanssa joka noudattaa • Sitten me pelataan eri lailla. Ei haittaa • Sitten vaan pelaan • Ei sen kaa voi pelatakkaan. • Minä menen pelin sääntöihin, menen pois pelistä. • Sit mä en pelaa sen kaa. • Siin on ohjeet, ne voi lukea. • Menen toiseen huoneeseen. • Pelaan sitten miten pitää, (sääntöjä ei tartte noudattaa). • Minä pysäytän ne (leikin). • En tiä • Sit mä pyydän opea siihen (pariksi?), me totellaan opea • Pelaan sitten Jonin kaa • Pyydän aikuista	• Pelaan yksin • Sanon että please noudata sääntöjä • Leikin sen kanssa • Sit ei tiä • Mä sanon sille • Voisin pelata jääkiekkoa • En tiä • Pelaan jonku muun kaa • Mä sanon sille • Otan toisen pelin • Leikin yksin • Sit mä pelaan, ensin sen ja sit toista peliä • En mä tiä • Pelaan jonkun muun kaa • Pyytää aikuisen • Opetan sille • Lopetetaan peli • Sanon "kunnolla" • Voi ottaa kaverin joka tietää säännöt • En tiedä • Kerron opelle • - • Pikkuutytö kotona • Otan toisen pelin • En mä tiä • En tiedä. Mä meen sitten • Opetan • Pelaan yksin - Sitten mä voin opettaa	• Sit mä sanon sille mitkä on pelin säännöt • Pelaan sitten yksin • Käyn kertoo • Sanon et miten ne säännöt menee • Mä meen kertoo, ettei se noudata sääntöjä, ope tulee • Lopetan koko pelin • En mä muista, ehdotan peliä ??? • Sanon sille että noudata pelin sääntöjä • Sit mä opetan • Sanon että pitää tehdä niinku pitää • Mä meen kertoon • Silleen on tapahtunut tuolla pihalla, en ota kaveria mukaan peliin • Annan ohjeen sille • Sanon noudata pelin sääntöjä • Ei tietoa • Sit mä otan toinen peli • Joona tulee mun mukaan ??? • Otan semmosen kaverin joka halua pelata mun kaa • Sanon sille, jos mä rikon säännön???
--	--	--

Lasten suljetut ja avoimet strategiat

Lasten vastaukset ovat sisällöltään rikkaita ja herättävät monenlaisia ajatuksia. Tässä tutkimuksessa on kuitenkin tarkoituksellisesti lasten vastausten sisältämä rikas informaatio typistetty kahteen jaotteluun. Seuraavassa lasten vastaukset on jaoteltu sen mukaan, liittyykö vastaus toisen lapsen sääntöjen noudattamiseen vai ei (vrt. kuvio 1).

Taulukko 3 Lasten näkemysten jaottelu sen mukaan liittyyvätkö ne toisen lapsen sääntöjen rikkomiseen vai eivät (vrt. kuvio 1)

Suljettu vastaus ei liity toisen sääntöjen rikkomiseen	Lapsen vastaus liittyy toisen sääntöjen rikkomiseen
Ei. En tiää Mennä pois Meen pelaa sen kanssa joka noudattaa Ei sen kaa voi pelatakkaan. Minä menen pelin sääntöihin. Menen pois pelistä. Sit mä en pelaa sen kaa. Menen toiseen huoneeseen. Pelaan sitten Jonin kaa Pelaan yksin Voisin pelata jääkiekkoa Pelaan jonku muun kaa Otan toisen pelin Leikin yksin Pelaan jonkun muun kaa Lopetetaan peli Voi ottaa kaverin joka tietää säännöt Pelaan yksin Pelaan sitten yksin Lopetan koko pelin Silleen on tapahtunut tuolla pihalla. En ota kaveria mukaan peliin Otan semmosen kaverin joka halua pelata mun kaa	8 x Sanon et miten ne säännöt menee Leikin sen kanssa 5 x Sanon sille että noudata pelin sääntöjä 2 x Otan toisen pelin Minä pysäytän ne (leikin). Sit mä pyydän opea siihen (pariksi?), me totellaan opea Pyydän aikuista Teen mitä se sanoo (joka ei noudata sääntöjä) (ei ole väliä) Otetaan vaikka ilman sääntöjä Sitten me pelataan eri lailla. Ei haittaa Sitten vaan pelaan 2 x Mä sanon sille Pelaan sitten miten pitää. (Sääntöjä ei tarte noudattaa). Sit mä pelaan, ensin sen ja sit toista peliä 7 x Sanon opelle

Luokittelun kriteerinä on, kiinnittääkö lapsi vastauksensa esitettyyn ehtoon vai kuvaako hän omaa toimintaansa. Luokittelu oli vaikeaa. Silmiin osuu esimerkiksi, että ”otan toisen pelin” on luokiteltu sekä suljetuksi että avoimeksi vastaukseksi. Suoritetun luokittelun ontumisesta huolimatta lasten näkemyksillä on joitakin yhteyksiä lähinnä lasten yleiseen hahmottamiseen, kuten ilmenee taulukosta 4.

Taulukko 4 Avoimen ja suljetun näkemyksen yhteys lapsen toimintaan ja päiväkotitilanteisiin (vrt. kuvio 1 ja taulukko 3)

Suljettu vastaus ei liity toisen sääntöjen rikkomiseen	Lapsen vastaus liittyy toisen sääntöjen rikkomiseen
Lapsen muut vastaukset ovat useammin suljettuja (vetäytyviä tai dominoivia), $pr=.418$, $N=57$, $p=.001$ Lapsen muut vastaukset ovat useammin vetäytyviä (suljettuja ja adaptiivisia), $pr=.362$, $N=57$, $p=.005$ Lapsen muut vastaukset ovat useammin adaptiivisia (mukautuvia tai vetäytyviä), $pr=.362$, $N=57$, $p=.005$ Lapsen muut vastaukset ovat harvemmin osallistuvia (avoimia ja agenttiivisia), $pr=-.345$, $N=57$, $p=.007$ Lapsi tekee harvemmin jotain, joka ei sovi ennalta määrättyihin luokkiin (muu toiminta), $pr=-.302$, $N=58$, $p=.019$	Lapsen muut vastaukset ovat useammin osallistuvia (avoimia ja agenttiivisia), $pr=.437$, $N=57$, $p=.001$ Lapsen muut vastaukset ovat useammin avoimia (mukautuvia tai osallistuvia), $pr=.427$, $N=57$, $p=.001$ Lapsen muut vastaukset ovat useammin agenttiivisia (avoimia tai dominoivia), $pr=.313$, $N=57$, $p=.016$ Lapsi tekee useammin jotain, joka ei sovi ennalta määrättyihin luokkiin (muu toiminta), $pr=.287$, $N=58$, $p=.026$ Lapsen muut vastaukset ovat harvemmin suljettuja (dominoivia tai vetäytyviä), $pr=-.261$, $N=57$, $p=.046$

Korrelaatiot ovat osittaiskorrelaatioita (pr), joissa lasten iän ja sukupuolen vaikutus on kontrolloitu.

Lasten tapa suhtautua pelin sääntöjen rikkomiseen pois sulkevana tai tilanteeseen liittyvänä näyttää olevan lapselle yhteydessä yleisemminkin lasten tapaan suhtautua tilanteisiin. Taulukon 4 korrelaatiot eivät kuitenkaan kerro juurikaan lasten hahmottamisen ja lasten toiminnan, aikuisten toiminnan tai päivähoitotilanteiden muotoutumiseen yhteydessä olevista tekijöistä. Näemme vain, että avoimen strategian omaavat lapset tekevät enemmän asioita, jotka eivät sovi ennalta määrättyihin luokkiin.

Lasten adaptiiviset ja agenttiiviset strategiat

Toinen käytetty luokitteluperuste oli, sisälsikö lasten vastaus heille esitettyä ehtoa muuttavia aineksia. Tässä tapauksessa siis, sisälsikö lasten vastaus jotakin, joka edellytti sääntöjä noudattamattoman lapsen muuttavan toimintaansa. Tämä jaottelu on nähtävissä taulukossa 5.

Taulukko 5 Lasten vastaukset jaoteltuna niiden sisältämän agenssin tai adaptaation mukaan (vrt. kuvio 3)

Agenssi Pelaan jonku muun kaa Sit mä pyydän opea siihen (pariksi?), me totellaan opea Pyydän aikuista Meen pelaa sen kanssa joka noudattaa Minä pysäytän ne (leikin). Pelaan jonkun muun kaa Otan semmosen kaverin joka haluaa pelata mun kaa 2 x Mä sanon sille 5 x Sanon sille että noudata pelin sääntöjä 8 x Sanon et miten ne säännöt menee Lopetan koko pelin 2 x Otan toisen pelin Silleen on tapahtunut tuolla pihalla, en ota kaveria mukaan peliin 7 x Sanon opelle Voi ottaa kaverin joka tietää säännöt Lopetetaan peli
Adaptaatio Voisin pelata jääkiekkoa 4 x Pelaan yksin Otetaan vaikka ilman sääntöjä 2 x Sit mä en pelaa sen kaa. Otan toisen pelin Sitten vaan pelaan Ei. En tiiä Mennä pois Sit mä pelaan, ensin sen ja sit toista peliä Menen toiseen huoneeseen. Teen mitä se sanoo (joka ei noudata sääntöjä) (ei ole väliä) Sitten me pelataan eri lailla, ei haittaa Pelaan sitten Jonin kaa Leikin sen kanssa Pelaan sitten miten pitää, (sääntöjä ei tarte noudattaa). Minä menen pelin sääntöihin, menen pois pelistä.

Adaptiivisiksi on luokiteltu sellaiset vastaukset, joissa lapsi kuvaa muuttavansa omaa toimintaansa. Esimerkiksi jos toinen ei noudata sääntöjä, lapsi ilmoittaa pelaavansa yksin. Toinen vaihtoehto on että lapsi suostuu siihen, että toinen pelaa väärin (otetaan vaikka ilman sääntöjä). Adaptaatiossa lapsi ei kerro mitään sellaista, joka viittaisi toisen käyttäytymisen muuttamiseen. Tämäkin luokittelu oli vaikeaa. Näin jälkikäteen on vaikea ymmärtää esimerkiksi, miksi vastaus ”pelaan sitten Jonin kaa” on luokiteltu adaptiiviseksi.

Samalla tavalla kuin edellä lasten vastauksen kategoria kirjattiin jokaisen havainnon yhteyteen. Jälleen löytyi yhteyksiä lasten vastaustavan ja päiväkotiorientaation välillä.

Taulukko 6 Muuttavan näkemyksen yhteys lapsen toimintaan ja päiväkotitilanteisiin (vrt. kuvion 3 ja taulukon 5 yläosa)

Agenssi
• Lapsen muut vastaukset ovat useammin osallistuvia (avoimia ja agenttiivisia), $pr=.492$, $N=57$, $p=.000$ • Lapsen muut vastaukset ovat useammin agenttiivisia (avoimia tai dominoivia), $pr=.481$, $N=57$, $p=.000$ • Lapsi suuntautuu lapsiin, joiden lähellä aikuinen käyttää vähemmän aikaa lasten tarkkailuun (aik. ei osall. toim.), $pr=-.476$, $N=762$, $p=.000$ • Lähin aikuinen käyttää vähemmän aikaa lasten tarkkailuun (aik. ei osall. toimintaan), $pr=-.318$, $N=57$, $p=.014$ • Lapsen muut vastaukset ovat useammin avoimia (mukautuvia tai osallistuvia), $pr=.310$, $N=57$, $p=.017$ • Lapsi suuntautuu lapsiin, joiden lähellä aikuinen toimii muuttuvassa tilanteessa (usea konteksti), $pr=.293$, $N=762$, $p=.000$ • Lapsi tekee useammin jotain, joka ei sovi ennalta määrättyihin luokkiin (muu toiminta), $pr=.285$, $N=58$, $p=.028$ • Lapsi suuntautuu lapsiin, jotka suuntautuvat vähemmän vain yhteen lapseen, $pr=-.278$, $N=764$, $p=.000$ • Lapsi suuntautuu lapsiin, jotka suuntautuvat vähemmän ei-sosiaalisiin asioihin, $pr=-.275$, $N=764$, $p=.000$ • Lapsen muut vastaukset ovat harvemmin mukautuvia (avoimia ja adaptiivisia), $pr=-.268$, $N=57$, $p=.040$ • Lapsi suuntaa huomionsa harvemmin vain yhteen lapseen, $pr=-.292$, $N=58$, $p=.024$

Korrelaatiot ovat osittaiskorrelaatioita (pr), joissa lasten iän ja sukupuolen vaikutus on kontrolloitu.

Agentiivinen hahmotus näyttää säilyvän lapsilla heille kuvatusta tilanteesta riippumatta. Näiden lasten läheisyydessä myös aikuisten toiminta on erilaista. Aikuiset tarkkailevat vähemmän lapsia ja ovat useammin tekemisissä muuttuvien tilanteiden kanssa. Tämä pätee myös lapsen lähimpään kaveriin. Agentiivisesti hahmottavat lapset elävät päiväkotitodellisuutta, joka on dynaamisempi.

Taulukko 7 Adaptoituvan näkemyksen yhteys lapsen toimintaan ja päiväkotitilanteisiin (vrt. kuvion 3 ja taulukon 5 alaosa)

Adaptaatio
• Lapsi suuntautuu enemmän lapsiin, joiden lähin aikuinen tarkkailee lapsi (aik. ei osall. toim.), $pr=.579$, $N=762$, $p=.000$ • Lapsen muut vastaukset ovat useammin adaptiivisia (mukautuv. tai vetäyt.), $pr=.494$, $N=57$, $p=.000$ • Lapsen lähin aikuinen tarkkailee enemmän lapsia (aik. ei osallistu toim.), $pr=.487$, $N=57$, $p=.000$ • Lapsi suuntautuu vähemmän lapsiin, joiden lähin aikuinen toimii muuttuvassa tilanteessa (usea konteksti), $pr=-.464$, $N=762$, $p=.000$ • Lapsen muut vastaukset ovat harvemmin agenttiivisia (avoimia tai dominoivia), $pr=-.424$, $N=57$, $p=.001$ • Lapsen muut vastaukset ovat useammin mukautuvia (avoimia ja adaptiiv.), $pr=.413$, $N=57$, $p=.001$ • Lapsen muut vastaukset ovat harvemmin osallistuvia (avoimia ja agenttiiv.), $pr=-.408$, $N=57$, $p=.001$ • Lapsi suuntautuu lapsiin, jotka tekevät paljon tehtäviä (itsenäiset tehtävät, ruoka-apulainen jne.), $pr=.367$, $N=764$, $p=.000$ • Lapsen lähimmällä aikuisella on harvemmin lapsikontakti, $pr=-.354$, $N=57$, $p=.006$ • Lapsi suuntautuu vähemmän lapsiin, joiden lähimmällä aikuisella on lapsikontaktia, $pr=-.334$, $N=762$, $p=.000$ • Lapsi suuntautuu lapsiin, jotka suuntautuvat enemmän toiseen lapseen, $pr=.330$, $N=764$, $p=.000$ • Lapsen muut vastaukset ovat useammin vetäytyviä (suljettuja ja adaptiiv.), $pr=.329$, $N=57$, $p=.011$ • Lapsi suuntautuu lapsiin, jotka suuntautuvat enemmän ei-sosiaalisiin asioihin, $pr=.327$, $N=764$, $p=.000$ • Lapsen lähin aikuinen toimii harvemmin muuttuvassa tilanteessa (usea konteksti), $pr=-.322$, $N=57$, $p=.013$ • Lapsi suuntautuu enemmän lapsiin, joiden lähin aikuinen useammin mukautuu lasten toimintaan, $pr=.318$, $N=762$, $p=.000$ • Lapsi tekee harvemmin jotain, joka ei sovi ennalta määrättyihin luokkiin (muu toiminta), $pr=-.305$, $N=58$, $p=.018$ • Lapsen lähin aikuinen toimii enemmän yhdessä lasten kanssa, $pr=.288$, $N=57$, $p=.027$ • Lapsi suuntautuu useammin toisiin lapsiin, $pr=.287$, $N=767$, $p=.000$ • Lapsi on opettajien arvion mukaan enemmän mukautuva, $pr=.278$, $N=57$, $p=.034$ • Lapsi suuntautuu vähemmän lapsiin, jotka opettajien arvion mukaan ovat vaikutusvaltaisia, $pr=-.275$, $N=740$, $p=.000$ • Lapsi suuntautuu lapsiin, joiden toiminta harvemmin sopii ennalta määrättyihin luokkiin, $pr=-.273$, $N=764$, $p=.000$ • Lapsen muut vastaukset ovat useammin suljettuja (dominoivia tai vetäytyviä), $pr=.270$, $N=57$, $p=.038$ • Lapsi suuntautuu vähemmän lapsiin, jotka suuntautuvat useaan lapseen kerrallaan, $pr=-.265$, $N=764$, $p=.000$ • Lapsi suuntautuu enemmän lapsiin, joiden lähin aikuinen useammin toimii yhdessä lasten kanssa, $pr=.255$, $N=762$, $p=.000$

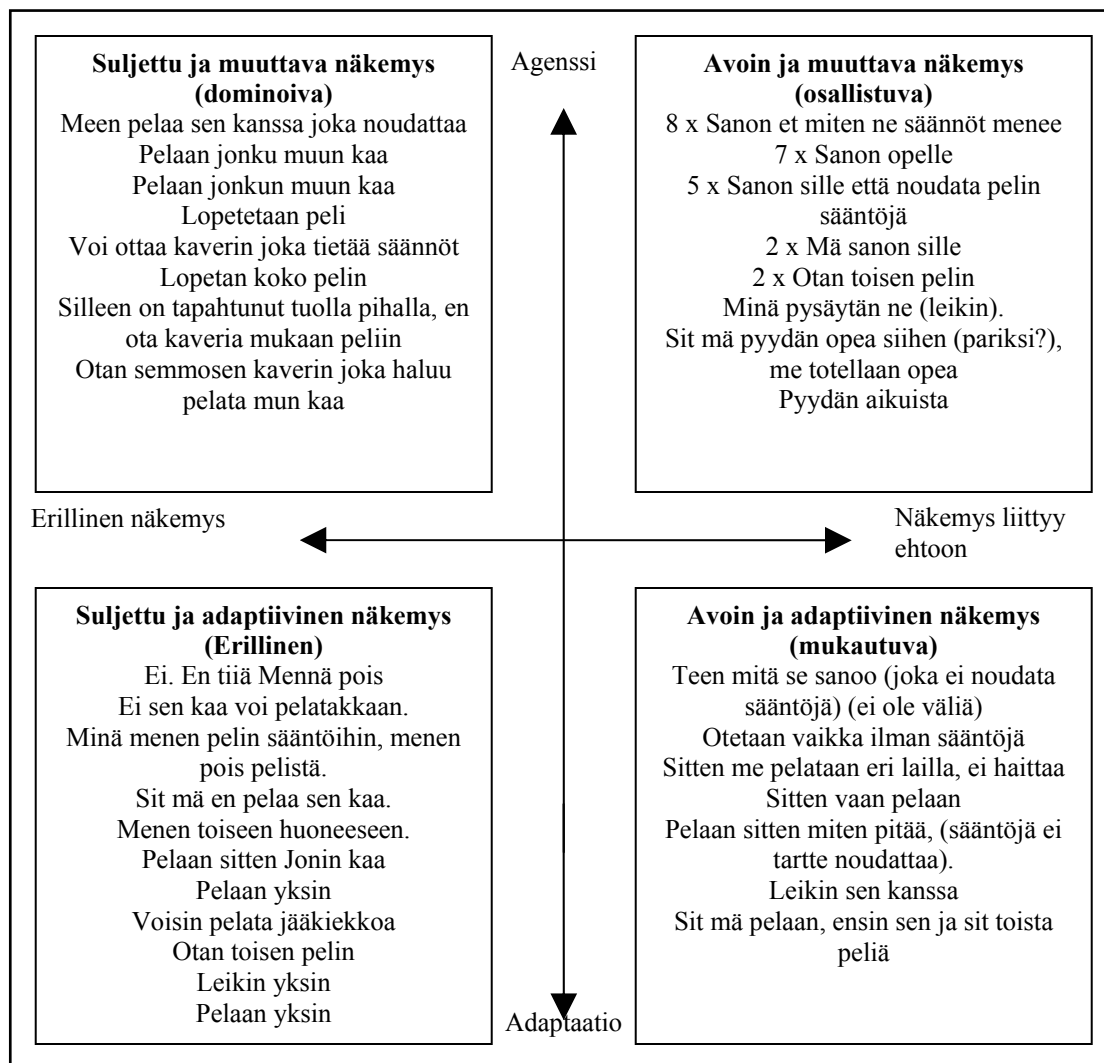
Korrelaatiot ovat osittaiskorrelaatioita (pr), joissa lasten iän ja sukupuolen vaikutus on kontrolloitu.

Koska lasten näkemysten arviointi tapahtui erillään toiminnan arvioinnista, eri mittareilla, arvioijien tietämättä toistensa arvioista, näkemysten ja toiminnan välillä esiintyvät yhteydet kuvaavat jotakin todellisuudessa ilmenevää, käytetystä mittarista riippumatonta. Adaptiivisesti hahmottavien lasten lähellä aikuisilla on harvemmin lapsikontakti, mutta sen sijaan he käyttävät enemmän aikaa lasten tarkkailuun ja toimivat harvemmin muuttuvissa tilanteissa. Toisaalta adaptiivisten lasten lähellä aikuiset useammin mukautuvat lasten toimintaan tai työskentelevät yhdessä lasten kanssa. Lasten taholta ei aikuisille selvästikään tule osallistumisvaateita, mutta silti yhteistyötä sävyttää aikuisen lasta huomioiva näkökulma. Lasten vastaukset ovat yleensäkin adaptiivissävytteisiä, lapset suuntautuvat runsaasti toisiin lapsiin ja erityisesti yhteen lapseen kerrallaan. Adaptiivisesti hahmottava lapsi tekee vähemmän ennalta määräämättömiä asioita ja käyttäytyy päiväkodissa opettajien arvion mukaan mukautuvammin.

Strategioiden jaottelu avoimuuden ja agenttiivisuuden perusteella

Kun nyt lasten vastaukset on jaoteltu vastausten avoimuuden ja agenttiivisuuden perusteella, voidaan lasten vastaukset ristiintaulukoida näiden kahden luokittelun perusteella. Tämä jaottelu on esitetty taulukossa 8 (vrt. kuvio 4).

Taulukko 8 Lasten vastaukset jaoteltuna niiden sisältämän agenssin ja avoimuuden perusteella (vrt. kuvio 4)

Suurin osa (27 kappaletta) lasten sääntöjen rikkomistilanteen vastauksista on luokiteltu avoimiksi ja agenttiivisiksi (osallistuviksi) luonteeltaan. Eli suurin ryhmä lapsia on sellaiset lapset, jotka kertovat toisten lasten rikkoessa sääntöjä pysyvänsä jotenkin mukana pelitilanteessa ja samalla pyrkivät vaikuttamaan tähän sääntöjen rikkomiseen. Toiseksi suurin ryhmä (12 vastausta) ovat suljetut ja adaptiiviset (erilliset) vastaukset. Tällöin lapsi irtaantuu väärin pelaavasta kaverista ja koko tilanteesta. Adaptiiviseksi nämä vastaukset on luokiteltu siksi, että väärin pelannut lapsi voi näiden vastausten perusteella yhä jatkaa väärinpeluutaan. Lapset eivät puutu väärinpeluuseen. Kolmanneksi eniten vastauksia tuli suljetun muuttavan strategian luokkaan (8 vastausta). Nämä lapset pudottavat toisen pelistä. Vähiten vastauksia (7 kappaletta) tuli luokkaan avoin ja adaptiivinen (mukautuva) vastaus. Jotkin lapset eivät näytä piittaavan sääntöjen rikkomisesta (sitten vaan pelaan). Erään lapsen vastaus viittaa siihen, että hän ei itse noudata sääntöjä (pelaan sitten miten pitää).

Lopuksi sijoitetaan taulukon 8 mukainen luokitus havaintomatriisiin ja tarkastellaan miten lasten vastausstrategiat liittyvät päiväkotitilanteiden muotoutumiseen ja lasten toimintaan (vrt. myös kuvio 4). Kaikki merkitsevät korrelaatiot eivät mahdu yhteen taulukkoon, vaan neljä osa-aluetta on käsiteltävä kukin erikseen.

Taulukko 9 Avoimen ja adaptoituvan (mukautuvan) näkemyksen yhteys lasten toimintaan ja päiväkotitilanteiden muotoutumiseen (vrt. kuvio 4 ja taulukko 8, oikealla alhaalla)

Avoim ja adaptiivinen näkemys (mukautuva)	
• Lapsen lähin aikuinen mukautuu useammin lasten toimintaan, $pr=.511$, $N=57$, $p=.000$	
• Lapsi suuntautuu enemmän lapsiin, joiden lähin aikuinen tarkkailee lapsi (aik. ei osall. toim.), $pr=.441$, $N=762$, $p=.000$	
• Lapsen lähin aikuinen tarkkailee enemmän lapsia (aik. ei osallistu toim.), $pr=.391$, $N=57$, $p=.002$	
• Lapsen lähin aikuinen toimii harvemmin muuttuvassa tilanteessa (usea konteksti), $pr=-.362$, $N=57$, $p=.005$	
• Lapsi suuntautuu vähemmän lapsiin, joiden lähin aikuinen toimii muuttuvassa tilanteessa (usea konteksti), $pr=-.334$, $N=762$, $p=.000$	
• Lapsen muut vastaukset ovat useammin mukautuvia (avoimia ja adaptiivisia), $pr=.333$, $N=57$, $p=.010$	
• Lapsen lähin aikuinen toimii enemmän yhdessä lasten kanssa , $pr=.312$, $N=57$, $p=.016$	
• Lapsi suuntautuu enemmän lapsiin, jotka tekevät enemmän tehtäviä , $pr=.310$, $N=764$, $p=.000$	
• Lapsen muut vastaukset ovat harvemmin osallistuvia (avoimia ja agenttiivisia), $pr=-.282$, $N=57$, $p=.031$	
• Lapsi suuntautuu enemmän lapsiin, joiden lähin aikuinen useammin mukautuu lasten toimintaan, $pr=.273$, $N=762$, $p=.000$	
• Lapsi suuntautuu lapsiin, jotka suuntautuvat enemmän toiseen (yhteen)lapseen, $pr=.267$, $N=764$, $p=.000$	
• Lapsi "hengailee" enemmän kavereiden kanssa (yhdessäolo, juttelu, kulkeminen), $pr=.266$, $N=58$, $p=.040$	
• Lapsi suuntaa huomionsa enemmän toiseen (yhteen) lapseen, $pr=.265$, $N=58$, $p=.041$	

Korrelaatiot ovat osittaiskorrelaatioita (pr), joissa lasten iän ja sukupuolen vaikutus on kontrolloitu.

Mukautuvasti hahmottavan lapsen lähellä olevan aikuisen toimintaa kuvaa vahva lasten huomioiminen: Lapsia tarkkaillaan, heidän toimintaansa mukaudutaan ja osallistutaan ja aikuisten tilanteet sisältävät vähemmän muuttuvia elementtejä. Lasten vastaukset ovat yleensäkin mukautuvia ja vähemmän osallistuvia, joka viittaa yleisempään taipumukseen nähdä tilanteet mukautuvasti. Mukautuvasti pelitilannetta hahmottavat lapset samoin kuin heidän kaverinsakin suuntautuvat mieluummin yhteen kaveriin kerrallaan ja he käyttävät enemmän aikaa kaverin kanssa ”hengailuun”.

Taulukko 10 Avoimen ja muuttavan (osallistuvan) näkemyksen yhteys lasten toimintaan ja päiväkotitilanteiden muotoutumiseen (vrt. kuvio 4 ja taulukko 8, oikealla ylhäällä)

Avoim ja agenttiivinen näkemys (osallistuva)	
• Lapsen muut vastaukset ovat useammin osallistuvia (avoimia ja agenttiivisia),	$pr=.622$, $N=57$, $p=.000$
• Lapsen muut vastaukset ovat useammin agenttiivisia (avoimia tai dominoivia),	$pr=.580$, $N=57$, $p=.000$
• Lapsen muut vastaukset ovat useammin avoimia (mukautuvia tai osallistuvia),	$pr=.462$, $N=57$, $p=.000$
• Lapsi tekee useammin jotain, joka ei sovi ennalta määrättyihin luokkiin (muu toiminta),	$pr=.402$, $N=58$, $p=.001$
• Lapsen muut vastaukset ovat harvemmin suljettuja (dominoivia tai vetäytyviä),	$pr=-.354$, $N=57$, $p=.006$
• Lapsen muut vastaukset ovat harvemmin adaptiivisia (mukautuvia tai vetäytyviä),	$pr=-.350$, $N=57$, $p=.007$
• Lapsi suuntautuu vähemmän lapsiin, joiden lähin aikuinen tarkkailee lapsi (aik. ei osall. toim.),	$pr=-.319$, $N=762$, $p=.000$
• Lapsi suuntaa huomionsa harvemmin toiseen lapseen,	$pr=-.280$, $N=58$, $p=.030$
• Lapsen muut vastaukset ovat harvemmin vetäytyviä (suljettuja ja adaptiivisia),	$pr=-.275$, $N=57$, $p=.035$
• Lapsi suuntautuu lapsiin, jotka suuntautuvat vähemmän vain yhteen lapseen,	$pr=-.266$, $N=764$, $p=.000$

Korrelaatiot ovat osittaiskorrelaatioita (pr), joissa lasten iän ja sukupuolen vaikutus on kontrolloitu.

Lasten osallistuva suhtautuminen pelin sääntöjen muuttamiseen näyttää olevan lapselle yleinen tapa suhtautua asioihin, sillä lapsen muutkin vastaukset ovat useammin osallistuvia, agenttiivisia, avoimia ja harvemmin suljettuja, adaptiivisia tai vetäytyviä. Osallistuvasti hahmottavat lapset suuntautuvat harvemmin vain yhteen lapseen kerrallaan samoin kuin hänen lähin kaverinsakin. Osallistuvan lapsen lähellä oleva aikuinen käyttää vähemmän aikaa lasten tarkkailuun, johon ei kuulu lapsikontaktia.

Taulukko 11 Suljetun ja muuttavan (dominoivan) näkemyksen yhteys lasten toimintaan ja päiväkotitilanteiden muotoutumiseen (vrt. kuvio 4 ja taulukko 8, vasemmalla ylhäällä)

Suljettu ja agenttiivinen (dominoiva)	
•	Lapsi on vähemmän vetäytyvä (opettajien arvio), $pr=-.338$, $N=58$, $p=.008$
•	Lapsen muut vastaukset ovat useammin suljettuja (dominoivia tai vetäytyviä), $pr=.337$, $N=57$, $p=.009$
•	Lapsen vuorovaikutus on observoinnissa useammin kirjattu dominoivaksi, $pr=.292$, $N=58$, $p=.024$
•	Lapsi on vähemmän vetäytyvä (vanhempien arvio), $pr=-.284$, $N=48$, $p=.045$
•	Lapsi suuntautuu lapsiin, jotka tekevät vähemmän tehtäviä (apulaisina, itsen. tehtävät), $pr=-.265$, $N=764$, $p=.000$
•	Lapsi suuntautuu lapsiin, jotka ovat muutosorientoituneita (vanhempien arvio), $pr=.259$, $N=657$, $p=.000$

Korrelaatiot ovat osittaiskorrelaatioita (pr), joissa lasten iän ja sukupuolen vaikutus on kontrolloitu.

Pelin sääntöjen noudattamiseen dominoivasti suhtautuvien lasten hahmotustavalla ei näytä olevan tämä tilanteen osalta yleistettävissä muihin tilanteisiin, koska korrelaatioita yleiseen hahmotustapaan ei löydy. Selitys tähän löytyy tarkasteltaessa lasten vastauksia. Lasten dominoiva vastaus (katso taulukko 8) viittaa usein haluun pelata ”oikein” sääntöjen mukaan, ei niinkään pyrkimykseen tuoda esiin omaa poikkeavaa intressiään. Sääntöjen rikkomisen poissulkeva lapsi on sekä vanhempien että opettajien arvion mukaan vähemmän vetäytyvä, lapsi ei jätä sääntöjenrikkomista sikseen. Lapsi on observoinnissa useammin havaittu toimivan dominoivasti. Lapset suuntautuvat muutosorientoituneihin ja vähemmän erilaisia tehtäviä tekeviin lapsiin. Yleisenä vaikutelmana on, ei niinkään yleisesti dominoiva, vaan (epäkohtiin) tarttuva lapsi.

Taulukko 12 Suljetun ja adaptoituvan (erillisen) näkemyksen yhteys lasten toimintaan ja päiväkotitilanteiden muotoutumiseen (vrt. kuvio 4 ja taulukko 8, vasen alaosa)

Suljettu ja adaptiivinen (erillinen)	
•	Lapsi suuntautuu enemmän lapsiin, joiden lähin aikuinen tarkkailee lapsi (aik. ei osall. toim.), $pr=.324$, $N=762$, $p=.000$
•	Lapsen muut vastaukset ovat useammin adaptiivisia (mukautuvia tai vetäytyviä), $pr=.308$, $N=57$, $p=.018$
•	Lapsi suuntautuu vähemmän lapsiin, joiden lähin aikuinen toimii muuttuvassa tilanteessa (usea konteksti), $pr=-.275$, $N=762$, $p=.000$
•	Lapsen lähin aikuinen tarkkailee vähemmän lapsia (aik. ei osallistu toim.), $pr=.258$, $N=57$, $p=.049$
•	Lapsen muut vastaukset ovat harvemmin agenttiivisia (avoimia tai dominoivia), $pr=-.257$, $N=57$, $p=.049$

Korrelaatiot ovat osittaiskorrelaatioita (pr), joissa lasten iän ja sukupuolen vaikutus on kontrolloitu.

Erillisellä hahmotuksella on vähiten yhteyksiä lasten toimintaan ja päiväkotitilanteisiin. Vetäytyvän strategian ilmoittava lapsi ilmoittaa useammin adaptiivisen ja harvemmin agentiivisen vastauksen. Vetäytyvä hahmotus vähentää aikuisten lapsitarkkailua, mutta lisää sitä heidän kaveriensa osalta! Näiden lasten lähellä aikuisten käyttäytyminen muistuttaa mukautuvasti hahmottavien lasten käyttäytymistä. Aikuiset tarkkailevat rauhallisesti lapsen kavereita, eivätkä ajaudu tällöin helposti muutosten pyörteisiin. Mukautuvaan hahmotukseen liittyvä positiivisen vuorovaikutuksen korostuminen kuitenkin puuttuu.

Lasten vastausstrategia ja lasten toiminta ovat mielenkiintoisella tavalla kietoutuneet toisiinsa. Osallistuvan strategian vastanneiden lasten profiili sopii hyvin muiden mittareiden antamaan kuvaan lapsesta. Dominoivan strategian vastanneet lapset tulevat usein esiin sen kautta mitä he eivät ole. Erillinen hahmotus ei tarkoita riippumattomuutta, vaan se näkyy sekä lapsen, hänen kaveriensa että aikuisten toiminnassa. Erityisesti on syytä huomioida, että mukautuvakin hahmotus muuttaa lasten ja aikuisten käyttäytymistä, usein harmonisen vuorovaikutuksen suuntaan. Mukautuva näkemyskin on kannanotto tilanteen etenemismahdollisuuksien valikoitumisessa.

Epätietoiset vastaukset

Useimmiten lapset kokevat sääntöjen rikkomistilanteen sellaisena, että he pysyvät kiinni tilanteessa ja ottavat tilanteen huomioon joko sopeutumalla sääntöjen rikkomiseen tai yrittämällä saada sääntöjen rikkoja muuttamaan käytöstään. Useimmiten lapset näkevät tilanteen myös sellaisena, että heidän toiminnallaan on vaikutusta siihen, pelataanko väärin vai ei. Aina ei kuitenkaan lasten vastauksia pystytty luokittelemaan. Seuraavassa taulukossa ovat nämä epäselvät tai epätietoiset vastaukset.

Taulukko 13 Lasten epätietoiset vastaukset sääntöjenrikkomistilanteessa

En mä muista. Ehdotan peliä???
Ei tietoa
En mä tiää
En mä tiää
En tiedä
En tiedä. Mä meen sitten
En tiää
- (ei vastausta)
En tiää
Joona tulee mun mukaan ???
Pikkutyttö kotona
Sanon sille. Jos mä rikon säännön???
Sit ei tiää

Epätietoisia vastauksia oli kaikkiaan kolmetoista. Osa vastauksista kuvaa lasten todellista epätietoisuutta tilanteessa, mutta mukana on myös joitakin lapsia, jotka ehkä arastelivat haastattelijaa (eräs lapsi kieltäytyi kokonaan puhumasta). Toisaalta esimerkiksi vastaus ”pikkutyttö kotona” oli mahdoton arvioida edellä kuvattujen kriteerien mukaan. Epätietoisetkin vastaukset heijastelivat kuitenkin lasten hahmottamisen ja heidän toimintansa välisiä yhteyksiä, jotka on lueteltu kuviossa 12.

Taulukko 14 Epätietoisten vastausten yhteydet muihin muuttujiin

Epätietoinen
• Lapsen muutkin vastaukset ovat useammin epätietoisia, $pr=.505$, $N=57$, $p=.000$ • Lapsi leikkii vähemmän esineleikkejä, $pr=-.340$, $N=57$, $p=.008$ • Lapsen muut vastaukset ovat harvemmin adaptiivisia (mukautuvia tai vetäytyviä), $pr=-.301$, $N=57$, $p=.021$ • Lapsi suuntautuu lapsiin, joiden vuorovaikutus observoinnissa on useammin kirjattu dominoivaksi, $pr=.298$, $N=764$, $p=.000$ • Lapsen muut vastaukset ovat harvemmin vetäytyviä (suljettuja ja adaptiivisia), $pr=-.269$, $N=57$, $p=.039$

Korrelaatiot ovat osittaiskorrelaatioita (pr), joissa lasten iän ja sukupuolen vaikutus on kontrolloitu.

Lapset jotka eivät tienneet mitä tehdä kun pelin sääntöjä rikotaan, vastasivat yleensäkin epätietoisia vastauksia. Näiden lasten vastaukset ovat kuitenkin harvemmin vetäytyviä tai adaptiivisia. Lisäksi epätietoiset lapset löytyvät usein dominoivien lasten seurasta. Epätietoisuus ei siis näytä liittyvän niinkään pehmeään suhtautumiseen, pikemminkin jäykempään hahmotukseen ja vallankäyttöön kaverisuhteissa.

Johtopäätökset ja pohdinta

Tämän raportin lasten skeemojen tarkastelu muistuttaa Piaget'n ja Vygotskyn (1978) tarkastelua, mutta tuo siihen lisänäkökulman. Tässä tutkimuksessa lapsille esitetyt tilanteet sisältävät muutoksen mahdollisuuden. Ei siis tarkastella vain lasten näkemysten muuttumista vaan tarkastellaan myös lasten pysyvien näkemysten vaikutusta ympäristön muuttumiseen. Lapsen annetusta ehdosta poikkeaminen ei ole virhe.

Lapsen omaehtoisessa orientaatioissa muiden lasten keskellä tärkeimmät tekijät ovat sukupuoli ja ikä (Reunamo, julkaisematon käsikirjoitus, katso <http://www.helsinki.fi/~reunamo/article/peers.pdf>). Eli tytöillä on taipumus leikkiä tyttöjen kanssa ja pojilla on taipumus leikkiä poikien kanssa. Myös samanikäiset lapset vetävät toisiaan puoleensa. Päiväkodissa on runsaasti samanikäisiä ja samaa sukupuolta olevia lapsia. Tämän raportin osalta sukupuolen ja iän merkitys ovat kuitenkin kontrolloituja, eli ne eivät vaikuta löydettyihin korrelaatioihin. Lapsen hahmotustavan merkitys lapsen orientaatiota ohjaavana tekijänä nousee tällöin keskeiseksi. Lasten välisen orientaation merkitystä korostaa entisestään se, että lapset kohdistavat päiväkodissa monin verroin enemmän aikaa toisiin lapsiin kuin pelkästään aikuiseen (Reunamo 2000). Saamme kouriintuntuvia tuloksia siitä, miten lasten hahmotus on yhteydessä lasten omaan orientaatioon. Koska iän merkitys on tuloksista poistettu, saa sana kehitys uuden merkityksen. Huomio siirtyy lapsen muuttumisesta lapsen ja ympäristön välisen vuorovaikutussuhteeseen.

Eri tilanteissa lapset orientoituvat eri tavalla. Esimerkiksi kun lapsen leikkiä häiritään (katso taulukko 1, kysymys 10), hänen orientaationsa on erilainen (ks. Reunamo 2003 b, verkossa osoitteessa

http://www.helsinki.fi/~reunamo/article/sinua_kiusataan.pdf). Mutta lasten persoonallisella orientaatiotavalla näyttää olevan yleisempääkin merkitystä. Kun kaikki lasten vastaukset lasketaan luokittain yhteen, esimerkiksi kaikkien mukautuvien vastausten lukumäärä tai kaikkien agenttiivisten vastausten lukumäärä, saadaan esiin lasten yleinen taipumus orientoitua tapahtumiin. Sääntöjenrikkomistilanteen yhteydet lasten yleiseen orientaation ovat nähtävissä kaikissa korrelaatiotaulukoissa. Tilannespesifisyyden lisäksi näyttää siis olevan joitakin yleisempiä persoonallisia orientaatiotapoja, jotka antavat lapsen toiminnalle värinsä tilanteiden vaihtelusta huolimatta. Tähän tarkasteluun ei tällä kertaa tila riitä.

Lapsi ei ainoastaan hahmota agenssia (vrt. kuvio 8), vaan tämä hahmottaminen muuttaa lapsen käyttäytymistä (vrt. Reunamo 2003 c, luettavana osoitteessa http://www.helsinki.fi/~reunamo/article/lapsi_tvt.pdf). Lapsi suuntautuu lapsiin, jotka käyttäytyvät eri tavalla, joten erilainen hahmotus johtaa erilaiseen päiväkotiympäristöön. Toisten lasten merkitys korostuu päiväkodissa, sillä lapset suuntaavat huomionsa monta kertaa useammin lapsiin kuin pelkästään aikuisiin (vrt. Reunamo 2000). Eri tavalla muutosta hahmottavat lapset elävät erilaista päiväkodin arkea. Lasten hahmotuksella on myös yhteys aikuisten toimintaan. Agenssia enemmän hahmottavien lasten läheisyydessä olevat aikuiset käyttäytyvät eri tavalla. Se että aineisto on kerätty neljällä toisistaan riippumattomalla, mutta toisiaan tukevalla mittarilla, lisää tulosten reliabiliteettia ja validiutta.

Eikä vain muutosorientoitunut lapsi ole yhteydessä tilanteiden muuttumiseen, vaan myös adaptiivinen hahmotus johtaa erilaiseen toimintaan, erilaisiin kavereihin ja erilaisiin aikuissuhteisiin. Saavutaan muotoutuvan hahmotuksen alueelle, jolla on

erikoislaatuisia piirteitä. Vain toisiaan muuttavia ilmiöitä voidaan viime kädessä havaita, olemassa olevat ilmiöt ovat näkymättömiä. Ilmiö määrittyy ympäristössä tapahtuvan vuorovaikutuksen kautta.

Kun tilanteessa on monta mahdollisuutta, lapsi joutuu mahdollisuuksien meressä tekemään ratkaisuja. Jos toinen rikkoo pelin sääntöjä, yritänkö neuvoa toista? Vai vaihdanko kaveria? Menenkö pois pelistä vai teenkö mitä se toinen sanoo? Toisen saa paremmin noudattamaan sääntöjä, jos näkee tällaisen vaihtoehdon mahdollisuuden. Lapsi voi helpommin pelata omilla säännöillään, kun hän näkee mahdollisuuden päättää toisten puolesta. Sääntöjen rikkomisen voi hyväksyä tai jättää hyväksymättä. Sääntöjen rikkojan kanssa ei tarvitse välttämättä olla tekemisissä.

Löydämme lapsen eksistentiaalisen ongelman ääreltä. Tilanteiden kehitys haastaa lapsen suhtautumaan jollakin tavalla tilanteeseen. Jopa erillinen hahmotus on kannanotto päiväkodin tiiviissä vuorovaikutusviidakossa. Lapsi joutuu osallistumaan oman ja muiden elämän muuttumiseen, halusi hän sitä tai ei.

Olemassa olevan tiedon – kuten kielen, informaation tai symbolit – voi irrottaa kantajastaan (vrt. Euroopan komissio 2002). Sen sijaan hiljainen tieto – joka liittyy ihmisen persoonalliseen kompetenssiin – on kykyä tuottaa ja käyttää mielekkäitä toimintatapoja oman ja muiden kulttuurin muokkaamiseen. Tämä hiljainen tieto ilmenee vain sen kantajan näkemysten tuottaessa muutoksia ympäristöön. Olemassa olevaa tietoa on informaatioyhteiskunnassa runsaasti. Ihmisen todellinen pätevyys liittyy hänen orgaanisen näkemyksensä tuottamaan ympäristön dynaamiikkaan. (European Commission 2002, 12-13; vrt. Hakkarainen 2002, 118.) Tässä tutkimuksessa esitettyä hiljaisen tiedon tuottamaa todellisuutta ei ole olemassa, ennen kuin lasten näkemykset

ovat osallistuneet niiden synnyttämiseen. Osoittautuu, että lasten näkemyksiä ei tarvita vain lasten ymmärtämiseen tai heidän ohjaamisensa helpottamiseen. Lasten näkemyksiä tarvitaan, jotta kasvattajat pysyvät mukana tapahtumissa.

Konstruktivismi on vallitseva lähestymistapa kasvatukseen Euroopassa (vrt Euroopan komissio 2002). Piaget'n perusajatus lapsen vähitellen vakiintuvasta lainalaisuuksien hahmottamisesta on kuitenkin vastakkainen lapsen agenttiivisen hahmotuksen kanssa. Piaget'n täydentäjänä usein tarjottu Vygotskyn lähikehityksen mallikaan ei tuo ongelmaan ratkaisua. Hakkarainen (2002 b) kuvaa, miten vuorovaikutustilanne ja koko lähikehityksen vyöhykkeen ongelma on hyvin erilainen silloin, kun ratkaistavana on vuorovaikutuksen osapuolille uusi luova tehtävä, johon aikuisillakaan ei ole valmista ratkaisua. Lähikehityksen vyöhykkeen käsitteen hahmotelussa on selvästikin ajateltu lähinnä reproduktiivista ongelmaa, jossa toinen osapuoli tietää etukäteen oikean ratkaisun tai pystyy sen helposti päättelemään yleisen osaamisensa perusteella. Jotkut toiminnat tuottavat tuloksenaan artefaktin, jota voidaan käyttää välineenä seuraavassa toiminnassa. Kulttuurihistoriallisesti kehitys ei ole kasautuva ilmiö, vaan kehityksellistä muutosta on tarkasteltava eri systeemien uudelleen organisoitumisena. (Hakkarainen 2002 b; vrt. Carugati 1999, 216-217; Reunamo 1990, luettavissa osoitteessa http://www.helsinki.fi/~reunamo/article/einst_pi.htm).

Tässä yhteydessä on tärkeää huomata, että psykologisella teorialla on itsessään todellisuutta muodostava luonne (vrt. Berger & Luckmann 1994). Esimerkiksi Karlsson (2000) kuvaa, miten lasten todellinen osallisuus sekä vaikuttamisen mahdollisuudet käytännön suunnittelussa ja toiminnassa lisääntyvät, kun aikuinen saa kontaktin lapsen mielikuviin. Lasten näkökulmien vaikutuksen huomioiminen ei kuitenkaan ole aikuisten

osalta pelkkä pedagoginen valinta, vaan välttämättömyys kontaktin säilymiseen. Tämän tulee heijastua myös aikuisten harjoittamaan lasten toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Esimerkki tämän tutkimuksen mallin soveltamisesta käytäntöön löytyy osoitteesta <http://www.helsinki.fi/~reunamo/article/varhksu5.pdf> (ks. Reunamo 2003 a; vrt. Reunamo 1996). Kun vain toisiaan muuttavat ilmiöt voidaan havaita, näihin ilmiöihin liittyvät oppimisen ja orientaation käsitteet saavat uuden sisällön.

Tulokset tuovat konkreetilla tavalla esiin lasten näkemykset kasvatuskulttuurin tuottajana. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että meidän pitäisi yksiselitteisesti tukea lasten näkemysten tuottamia muutoksia, vaan tarvitaan myös muutosten hallintaa. Esimerkiksi Fröbel korosti myös aikuisen merkitystä. Esimerkiksi lapsella on oltava kyky ja mahdollisuus vetäytyä erilaisista päiväkotitilanteista. Mutta kun lapsi syrjäytyy liikaa, välttelee kontaktia ylen määrin, tarvitaan aikuisen asiaan puuttumista (vrt. Laine & Talo 2002). Toisaalta esimerkiksi lapsen ollessa liian muutoshakuinen vuorovaikutussuhteista voi tulla lyhytjännitteisiä (vrt. Pulkkinen 1997, 36), jolloin aikuisen on myös syytä harkita puuttumista asiaan. Se että tarkastellaan lasten agenttiivista hahmotusta, ei tarkoita, että meidän pitäisi aina suostua hahmotuksen aiheuttamiin muutospaineluihin.

Joskus lapsi voi pelata peliä uudella tavalla vasta nähdessään tämän mahdollisuuden. Tällöin lapsi pääsee tekemisiin uusien ilmiöiden kanssa vasta havaittuaan ne mahdollisiksi. Joskus lapsi taas törmää uuteen ilmiöön, koska ei osannut sitä väistää. Tämä antaa tasapainolle uuden merkityksen. Tasapaino ei ole vain prosessi, jossa lapsi hioo uskomuksiaan vastaamaan paremmin todellisuutta. Tasapainoa tarvitaan myös lasten uusien ideoiden realisoimisen ja olemassa oleviin rakenteisiin sopeutumisen välillä. Tässä katsannossa esimerkiksi lapsilähtöinen kasvatus on tasapainotonta.

Erilaisia jaotteluita käyttäytymisen jaottelusta neljään tyyppiin (vrt. kuvio 4) on ollut Hippokrateen ajoista asti. Esimerkiksi Pulkkinen (1997, 34-35) on löytänyt suhteellisen pysyviä käyttäytymistyyppkejä, jotka mielenkiintoisella tavalla muistuttavat kuvion 4 jaottelua. On kuitenkin huomattava, että kuvion 4 jaottelu koskee yksinomaan lasten näkemyksiä, ei käyttäytymistä. Tulokset virittävätkin lupaavia näköaloja lasten orientaatiotoiminnan muodostumisen selvittämiseen (vrt. Galperin 1979, 160). Kuviolla 4 on mielenkiintoisia yhtymäkohtia myös Jamesin, Jenksin ja Proutin (2001, 206) visioon lapsuuden tutkimuksen kentästä. Havaitsemisen psykologian osalta tulokset tarkoittavat painopisteen siirtämisestä informaation hankintaprosessista (vrt. Kellman & Arterberry 2000) informaation tuotantoprosessiin.

Lapsen kehitys saa lisäväriä, kun tarkastelemme lapsen omaehtoista orientaatiota ja suhtautumista eri tilanteisiin. Olemme ihmiseksi kasvamisen alkulähteillä. Meistä ei tee ihmistä se, että tiedämme joitakin asioita. Meistä ei tee ihmistä se, että kykenemme itsesääteilyyn. Tärkeätä on linkki ihmisen orientaation ja hänen hahmottamisensa välillä. Ihmisen erikoislaatu piilee siinä, että ihminen omalla hahmotuksellaan ja orientaatiollaan osallistuu todellisuuden muotoutumiseen. Ihmisyys, kulttuuri ja sivistys ovat pohjimmiltaan tapoja suhtautua muutokseen.

Lähteet

- Alanen, L. & Bardy, M. 1990. Lapsuuden aika ja lasten paikka. Helsinki: Sosiaalhallituksen julkaisuja 12/1990.
- Berger, P. & Luckmann, T. 1994. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Helsinki: Gaudeamus.
- Carugati, F. 1999. From Piaget and Vygotsky to learning activities: A long journey and an inescapable issue. Teoksessa Heidegaard, M & Lompscher, J. (toim.) Learning activity and development. Oxford: Aarhus university press, 211-234.
- Cooney, E. W. & Selman, R. L. 1980. Children's use of social conceptions: Toward a dynamic model of social cognition. Personnel & Guidance Journal 58 (5), 344-353. Haettu 12.3. EBSCOhost tietokannasta.
- Corsaro, W. A. 1997. The sociology of childhood. Pine forge press: 1997.
- Costall, A. 1986. Evolutionary gradualism and the study of development. Human development 29 (1), 4-12.
- Curtis, S. J. & Boulton, M. E. A. 1958. A short history of educational ideas. London: University Tutorial Press.
- Donaldson, M. 1983. Miten lapsi ajattelee? Espoo: Weilin & Göös.
- European commission. Directorate-General for Education and Culture. 2002. Key competencies. Eurydice European Unit: Belgium.
- Galperin, P. 1979. Johdatus psykologiaan. Helsinki: Kansankulttuuri.
- Hakkarainen, P. 2002 a. Tarvitaanko varhaiskasvatustiedettä? Kasvatus 33 (2), 117-118.
- Hakkarainen, P. 2002 b. Varhaiskasvatus ja tieteellinen tutkimus. Kasvatus 33 (2), 133-147.
- Hujala, E., Parrila, S., Lindberg, P., Nivala, V., Tauriainen, L. & Vartiainen, P. 1999. Laadunhallinta varhaiskasvatuksessa. Oulun yliopisto. Varhaiskasvatuskeskus.

Hytönen, J. 2004. Esiopetuksen tavoitteiden saavuttaminen ja esiopetuksen jatkumo perusopetuksessa. Esiopetuksen toimivuus ja vaikuttavuus Helsingin kaupungissa vuosina 2001–2003. Helsingin yliopisto, soveltavan kasvatustieteen laitos: Tutkimusraportti II.

James, A., Jenks, C., & Prout, A. 2001. Theorizing childhood. Cambridge: Polity press.

James, A. & Prout, A. 1997. Introduction. Teoksessa James, A. & Prout, A. (toim.) Constructing and reconstructing childhood. London: Falmer Press, 1-7.

Karlsson, L. 2000. Lapsille puheenvuoro. Ammattikäytännön perinteet murroksessa. Helsingin yliopisto. Tutkimuksia. Kasvatuspsykologian tutkimusyksikkö. Helsinki: Edita.

Kinos, J. 2002. Kohti lapsilähtöisen varhaiskasvatuksen teoriaa. Kasvatus 33 (2), 119-132.

Laine, K., & Talo, J. 2002. Interventiomallin kehittelyä päiväkodin vertaisryhmästä syrjäytymiseen. Kasvatus 33 (2), 149-159.

Lehtinen, A.-L. 2000. Lasten kesken – Lapset toimijoina päiväkodissa. Jyväskylän yliopisto: SoPhi.

Ojala, M. 1999. Sosiaalis-kulttuurinen lapsen kehittyminen ja oppimisen analyysi: IEA-preprimary projekti. Teoksessa Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen, P. & Ojala, M. (toim.) Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena-kustannus, 404-423.

Peltonen, J. 1988. Käsityökasvatuksen perusteet. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta. Julkaisusarja A:132.

Piaget, J. & Inhelder, B. 1977. Lapsen psykologia. Jyväskylä: Gummerus.

Pulkkinen, L. 1997. Sosiaalinen kehitys lapsuudessa ja nuoruudessa. Teoksessa Pulkkinen, L. (toim.) Lapsesta aikuiseksi, 29-44. Atena: Jyväskylä.

Reunamo, J. 1988. Piaget tuhoaa lapsen! Lastentarha 19-20/88, 21.

- Reunamo, J. 1989. Kuka omistaa todellisuuden? Lastentarha 9/89, 11-13.
- Reunamo, J. 1990. Einstein ja Piaget. Lastentarha 5/90, 20-23
- Reunamo, J. 1996. Lasten toiminnan suunnittelu. Lastentarha 3/96, 50-55.
- Reunamo, J. 2000. Mitä päiväkodissa oikein tehdään? Teoksessa Sjöberg, J. & Hansen, S.E. (toim.) Kasvatus tulevaisuuteen Pedagogig för framtiden. Vasa: Åbo Akademi. Pedagogiska fakulteten, 254-266.
- Reunamo, J. 2003 a. Suunnitelmissa pitää kohdata myös muutos. Lastentarha 4/03, 48-50.
- Reunamo, J. 2003 b. Lapsi päiväkotitilanteiden muuttajana: Joku tulee häiritsemään sinua ja keskeyttämään sun leikkiä. Mitä teet? Teoksessa Hytönen, J. (toim.) Educational Environment in Early Childhood in Estonia and Finland II. University of Helsinki. Department of Teacher Education. Research reports 247, 254-268.
- Reunamo, J. 2003 c. Lapsi tietotekniikkakulttuurin kehittäjänä. Teoksessa Hytönen, J. (toim.) Educational Environment in Early Childhood in Estonia and Finland. University of Helsinki, Department of Teacher education. Research reports 247, 182-196.
- Solberg, A. 1997. Negotiating childhood: Changing constructions of age for Norwegian children. In James, A. & Prout, A. (toim.) Constructing and reconstructing childhood. London: Falmer Press, 126-144.
- Vygotsky, L. 1978. Mind in Society. Cambridge: Harvard University Press.